

**IKKINCHI JAHON URUSHINING
O‘ZBEKISTONGA TA’SIRI****Madrizayeva Dildora Beknazarovna**

Chilonzor tuman 1-son texnikumi

Tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada Ikkinchi jahon urushining O‘zbekistonga siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy ta’siri keng qamrovda tahlil qilinadi. Tadqiqotda urush davridagi safarbarlik siyosati, sanoat korxonalarining evakuatsiyasi, qishloq xo‘jaligi faoliyati, ayollar va yoshlarning mehnatdagi o‘rni hamda demografik o‘zgarishlar o‘rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, urush O‘zbekiston iqtisodiyotining sanoatlashuv jarayonini tezlashtirgan bo‘lsa-da, xalq hayotiga og‘ir ijtimoiy va insoniy yo‘qotishlar olib kelgan. (Wos Journals)

Kalit so‘zlar: Ikkinchi jahon urushi, O‘zbekiston SSR, safarbarlik, evakuatsiya, front orti, sanoat, qishloq xo‘jaligi, demografiya.

Kirish

Ikkinchi jahon urushi (1939–1945) insoniyat tarixidagi eng yirik harbiy to‘qnashuvlardan biri bo‘lib, dunyo mamlakatlari iqtisodiyoti, siyosati va jamiyatiga ulkan ta’sir ko‘rsatdi. O‘sha davrda O‘zbekiston Sovet Ittifoqi tarkibida bo‘lganligi sababli urush jarayonlariga bevosita jalb etildi. Respublika front uchun inson resurslari, oziq-ovqat, harbiy mahsulot va sanoat bazasi bilan ta’minlovchi muhim hududlardan biriga aylandi. ([Wos Journals](#))

Urush boshlanishi bilan O‘zbekistonda iqtisodiyot harbiy ehtiyojlarga moslashtirildi. Minglab erkaklar frontga safarbar qilindi, sanoat korxonalari qurol-yarog‘ va texnika ishlab chiqarishga yo‘naltirildi. Shu bilan birga, fashistlar bosib olgan hududlardan yuzlab korxonalar va millionlab fuqarolar

O'zbekistonga evakuatsiya qilindi. Bu holat respublikaning demografik tarkibi va ijtimoiy hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. ([InLibrary](#))

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — urushning O'zbekiston taraqqiyoti va xalq hayotiga ko'rsatgan ta'sirini tarixiy manbalar asosida ilmiy jihatdan tahlil qilishdir.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda tarixiylik, qiyosiy tahlil va statistik metodlardan foydalanildi. Ilmiy maqolalar, arxiv materiallari, tarixiy hujjatlar hamda zamonaviy tarixshunoslik manbalari o'rganildi. Tadqiqot davomida quyidagi yo'nalishlar bo'yicha ma'lumotlar tahlil qilindi:

- frontga safarbar qilingan aholining soni;
- sanoat korxonalarining evakuatsiyasi;
- qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi;
- ayollar va yoshlarning mehnatdagi ishtiroki;
- demografik va madaniy o'zgarishlar.

Metodologik yondashuv urushning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarini kompleks ravishda o'rganishga imkon berdi. ([Wos Journals](#))

Harbiy safarbarlik va insoniy yo'qotishlar

Urush yillarida O'zbekistondan 1 million 951 ming kishi frontga safarbar qilingan. Bu o'sha davrdagi 6,5 millionlik aholining juda katta qismini tashkil qilgan. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 538 mingdan ortiq o'zbekistonlik urushda halok bo'lgan. ([UzDaily.uz](#))

Frontga yuborilganlar orasida turli millat vakillari bo'lib, ular Moskva, Stalingrad va Berlin janglarida qatnashgan. O'zbekistonlik jangchilar jasorati uchun minglab orden va medallar bilan taqdirlangan.

Urush davrida aholining katta qismini ayollar, bolalar va qariyalar tashkil etib qoldi. Natijada jamiyatda mehnat taqsimoti o'zgardi va ayollar iqtisodiyotning asosiy kuchiga aylandi.

Sanoatning harbiylashtirilishi

Urushning dastlabki yillarida Sovet Ittifoqining g'arbiy hududlaridan O'zbekistonga 100 dan ortiq yirik sanoat korxonalari evakuatsiya qilingan. Ular orasida mashinasozlik, aviatsiya va metallurgiya zavodlari mavjud edi. ([InLibrary](#))

Toshkent aviatsiya zavodi urush davrida minglab harbiy samolyotlar ishlab chiqardi. Chirchiq elektroximiya kombinati va Bekobod metallurgiya zavodi front uchun strategik mahsulotlar yetkazib berdi.

Sanoat ishlab chiqarishining o'sishi quyidagi natijalarga olib keldi:

- yangi ish o'rinlari yaratildi;
- malakali mutaxassislar soni oshdi;
- shaharlashuv jarayoni tezlashdi;
- urushdan keyingi industrial rivojlanishga asos yaratildi.

Shu bilan birga, ishlab chiqarishning keskin oshishi aholining kundalik ehtiyojlari uchun mahsulot tanqisligini yuzaga keltirdi.

Qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat siyosati

Urush davrida O'zbekiston qishloq xo'jaligi frontni oziq-ovqat bilan ta'minlashda muhim rol o'ynadi. Paxta yetishtirish hajmi oshirildi, chunki paxta harbiy kiyim-kechak ishlab chiqarishda asosiy xomashyo bo'lgan. ([InLibrary](#))

Erkaklarning frontga ketishi tufayli qishloq xo'jaligida ayollar va yoshlar asosiy ishchi kuchiga aylandi. Og'ir mehnat, oziq-ovqat tanqisligi va davlatning qat'iy rejalashtirish tizimi aholining turmush darajasini pasaytirdi.

Ko'plab hududlarda non va boshqa oziq-ovqat mahsulotlari kartochka tizimi orqali tarqatilgan.

Evakuatsiya va demografik o'zgarishlar

Urush yillarida O'zbekistonga millionlab insonlar evakuatsiya qilindi. Ular orasida bolalar, olimlar, yozuvchilar, aktyorlar va sanoat mutaxassislari bo'lgan. ([Wos Journals](#))

Toshkent shahri "non shahri" sifatida mashhur bo'lib, urushdan qochib kelgan ko'plab oilalarga boshpana bergan. Mahalliy aholi evakuatsiya qilingan fuqarolarni uylariga joylashtirib, ularga moddiy va ma'naviy yordam ko'rsatgan.

Bu jarayon natijasida:

- millatlararo aloqalar kuchaydi;
- urbanizatsiya jadallashdi;
- ilm-fan va madaniyat rivojlandi;
- yangi ijtimoiy qatlamlar shakllandi.

Madaniyat va ta'lim tizimidagi o'zgarishlar

Urush yillarida madaniyat targ'ibot vositasiga aylandi. Teatr, kino va matbuot orqali vatanparvarlik ruhini kuchaytirishga e'tibor qaratildi. O'zbek yozuvchilari va shoirlari urush mavzusida asarlar yaratdi.

Evakuatsiya qilingan ilmiy muassasalar tufayli Toshkent va Samarqand ilmiy markaz sifatida rivojlandi. ([InLibrary](#))

Ta'lim tizimi qiyin sharoitda faoliyat yuritgan bo'lsa-da, maktablar va texnikumlar front uchun mutaxassis tayyorlashni davom ettirdi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Ikkinchi jahon urushi O'zbekiston tarixida ziddiyatli jarayonlarni yuzaga keltirgan. Bir tomondan, urush sanoatlashuv va infratuzilma rivojiga kuchli turtki berdi. Ayniqsa, evakuatsiya qilingan korxonalar keyinchalik O'zbekistonning industrial salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynadi. ([scienceproblems.uz](#))

Ikkinchi tomondan, urush xalq uchun og‘ir iqtisodiy va demografik oqibatlarni keltirib chiqardi. Insoniy yo‘qotishlar, oziq-ovqat tanqisligi va majburiy mehnat tizimi aholining hayot sifatini yomonlashtirdi.

Urush yillarida shakllangan millatlararo hamjihatlik va bag‘rikenglik O‘zbekiston jamiyatining keyingi taraqqiyotida muhim omil bo‘ldi. Front ortidagi mehnat xalqning birdamligi va sabr-toqatini namoyon etdi.

Xulosa

Ikkinchi jahon urushi O‘zbekistonga katta siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy ta’sir ko‘rsatdi. Respublika front ortidagi strategik hudud sifatida Sovet Ittifoqining harbiy g‘alabasiga sezilarli hissa qo‘shdi. O‘zbekiston xalqi urush yillarida ulkan fidoyilik va matonat ko‘rsatdi.

Urush natijasida sanoat rivojlandi, yangi ishlab chiqarish markazlari shakllandi va urbanizatsiya kuchaydi. Shu bilan birga, millionlab insonlarning taqdiri izdan chiqdi, iqtisodiy qiyinchiliklar va insoniy yo‘qotishlar uzoq yillar davomida sezilib turdi.

Bugungi kunda urush tarixini o‘rganish, front va front ortida xizmat qilgan insonlarning xotirasini e‘zozlash muhim tarixiy va ma’naviy vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “O‘zbekiston Ikkinchi jahon urushi yillarida (1941–1945)”. [SHOKH LIBRARY maqolasi](#)
2. “O‘zbekistonda Ikkinchi jahon urushi yillarida ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar”. [Modern Science and Research maqolasi](#)
3. “Ulug‘ Vatan urushining dastlabki yillarida O‘zbekiston sanoati”. [Science Problems jurnal maqolasi](#)
4. “O‘zbekistonda Ikkinchi jahon urushi faxriylaridan 60 nafari qoldi”. [UzDaily maqolasi](#)